

DE CONTROLE OP HET BEDRIJFSLEVEN. II.

a. Controle onder het staatskapitalisme.

Vestigen we nu echter de aandacht op de controle op het bedrijfsleven in boekhoudkundige zin, dan ligt het voor de hand, dat de vorm dezer controle ten nauwste samenhangt met de rechtskundige grondslagen der samenleving. Het karakter der controle wordt dus door het karakter der nieuwe eigendomsverhoudingen bepaald. Gaan de productiemiddelen in staatsbezit over, dan wordt de regeling van productie en distributie ook een staatsfunctie en de controle verschijnt als een toezicht van bovenaf op het naleven der staatsdecreten. De staat stelt een leger inspecteurs, accountants enz. aan, die het financiële beheer moeten nagaan. Het is een in-productief apparaat, dat voor de staat alleen dient, zich de toeëigening der goederen te verzekeren. Voor zoover de staat hier een "arbeiderscontrole" wil inschakelen, kan deze geen andere zin hebben, dan controle op het naleven der bepalingen, die door de opperste leiding van het bedrijfsleven zijn vastgesteld. In 't staatskapitalisme kan de "arbeiderscontrole" daarom nooit uitgaan boven de z.g. "medezeggingschap" in de bedrijven.

Varga schildert ons de controle onder het staatskapitalisme als volgt:

"Tot de functies van de organisatorisch-centrale leiding behoort de controle op de bedrijfsleiding en 't financiële beheer over het staatsvermogen, een probleem dat in Rusland bijzonder groote moeilijkheden meebracht.....

Het lichtvaardige omgaan met de staatsgoederen, met het onteigende vermogen der bourgeoisie, komt in 't bijzonder voort uit de hebzuchtig-kapitalistische tendens der geheele maatschappij, wier moraal nog in 't bijzonder ondergraven werd door de langdurige oorlog. Hier speelt echter ook EEN ZEKERE ONKLAARHEID OMTRENT DE NIEUWE EIGENDOMSVERHOUDINGEN een rol. De proletariërs, die de onteigende bedrijven beheeren, vervallen al te licht in de meening, dat de bedrijven hun eigendom zijn en niet dat der heele samenleving. Dit maakt een goed-werkende controle bijzonder belangrijk, daar het tegelijk een uitstekend opvoedingsmiddel is.....

HET VRAAGSTUK DER CONTROLE WAS IN HONGARIJE ZEER GOED OPGELOST (cursief van Varga). De controleurs, die vroeger de kapitalisten dienden, werden met advocaten en leeraren van het middelbaar onderwijs, die tot dit beroep opgeleid werden, als staatsambtenaren in een aparte afdeeling van de economische raad samengevat. De afdeeling was volgens de

beroepsgroepen ingedeeld, zoodat dezelfde controleurs voortdurend de bedrijven van bepaalde industrie-branches controleerden. De controle strekte zich niet alleen uit over het geld en materiaalverbruik, maar ook over de juiste aanwending der arbeidskrachten, over het onderzoek naar de oorzaken van een slechte arbeidsprestatie of de ongunstige resultaten in het algemeen. De betreffende controleur onderzocht op bepaalde tijden bedrijf en boekhouding ter plaatse en stelde een bericht samen, waarin niet alleen de fouten werden aangewezen, maar ook voorstellen tot verbetering werden gedaan. De controleurs hadden zelf in het geheel geen beschikkingsrecht over de door hen gecontroleerde bedrijven, zij brachten slechts hun berichten aan de betreffende organisatie-besturen. Ondertusschen vormde zich spoedig een samenwerking tusschen de controleur, de productiecommissaris en de bedrijfsraad. De voorstellen van de controleur werden dikwijls spontaan opgevolgd. Ook werd een orgaan "Het Blad der Controleurs" opgericht, dat aan alle onteigende bedrijven werd toegestuurd en dat er veel toe bijdroeg, de organisatorische kwesties der bedrijfsleiding in arbeiderskringen duidelijk te maken. De systematische controle strekte zich niet alleen uit over de bedrijven, maar ook over het doen en laten van alle volkscommissariaten."

(Varga - als boven - blz. 67/8)

Wat Varga hier de controle op de productie noemt, is het door elkaar hutsen van twee zeer verschillende dingen. Het ééne heeft betrekking op de controle in boekhoudkundige zin - de controle op de bedrijfsboeken; dus een kwestie van inkomsten en uitgaven. Het andere is de technische controle. Het houdt zich bezig met de rationalisatie der productie.

Het samenkoppelen van deze verschillende functies is voor het staatskapitalisme niet toevallig. Ze zijn de uitdrukking van de grondslag, waarop de productie staat: de rentabiliteit. Controlekaarten, prikklokken, Taylorstelsel en loopende band zijn in dit systeem de functies van de rentabiliteit, het is rationalisatie die tegelijk controle is; maar de controle van een hoogere macht over de dienstbaar gemaakte arbeid. Controle op de productie beteekent hier, controle op de producenten, of ze rendabel genoeg werken, of ze voldoende overschot afwerpen voor de beheerders van het apparaat. De controle draagt het karakter van de heerschappij over de producenten.

b. De controle in het communisme.

In de associatie van vrije en gelijke producenten op de grondslag van de arbeidstijdrekening is de controle van heel ander karakter, OMDAT WE HIER MET ANDERE RECHTSVERHOUDINGEN TE

DOEN HEBBEN. De arbeiders ontvangen de gebouwen, machines en grondstoffen van de gemeenschap, om hiermee nieuwe goederen vòòr de gemeenschap voort te brengen. Ieder bedrijf vormt dus een collectieve rechtseenheid die aan de gemeenschap rekenschap aflegt om-trent haar beheer. Openbare boekhouding voor alle bedrijven is daarvan een natuurlijk gevolg.

Zooals we gezien hebben, kent het bedrijf geen "inkomsten en uitgaven", het kan nooit met "overschotten of tekorten" werken, met andere woorden: de rentabiliteit bestaat niet onder het communisme. Geld bestaat niet; alle goederenoverdracht is niet anders dan een kwestie van overboeking op 't girokantoor, terwijl niemand ooit iets anders dan individueele consumptiegoederen in z'n bezit kan krijgen. Het "inkomen" kan bij niemand grooter zijn, dan de producten, die hij voor zijn gewerkte uren uit de consumptie kan wegtrekken.

Wanneer we de controle op het bedrijfsleven in het communisme bespreken, bedoelen we daarmee niet, verschillende commissies uit te denken, die zich met deze controle hebben te belasten. Niet dat dergelijke organen er niet zullen zijn, maar ze vallen buiten de gezichtskring van de mogelijkheden van theoretisch onderzoek. We willen daarom alleen onderzoeken, welke vormen van controle direct in de zakelijke gang van het bedrijfsleven besloten liggen. We bedoelen, op welke wijze het bedrijfsleven ZICH ZELF controleert, zonder toedoen van eenige "controleur".

IN DE ASSOCIATIE VAN VRIJE EN GELIJKE PRODUCENTEN

GESCHIEDT DE CONTROLE OP HET BEDRIJFSLEVEN NIET DOOR PERSONEN EN INSTANTIES, MAAR ZE WORDT VOLTROKKEN DOOR DE OPENBARE REGISTRATIE VAN HET ZAKELIJKE VERLOOP VAN HET BEDRIJFSLEVEN.

DAT BETEKEN: DE PRODUCTIE WORDT GECONTROLEERD DOOR DE REPRODUCTIE.

Daarbij is dan te bedenken, dat het communisme niet maar in het wilde weg produceert, maar werkt volgens een vooraf opgesteld productieplan, waarbinnen het economische leven zich in groote lijn zal bewegen. Dit productieplan is niet anders dan het vaststellen van de omvang der verschillende productiesferen. Het bepaalt dus, hoeveel arbeid de samenleving wil besteden aan het vervaardigen van productiemiddelen, van grondstoffen, levensmiddelen, amusementsbedrijf enz. enz. Deze plannen worden niet door de economen "uitgedacht", maar ze groeien uit de maatschappij omhoog. Doordat de consumptie door alle mogelijke soorten van verbruiksorganisaties direct op de productie gekoppeld is, weten de bedrijven precies in hoeverre ze in de behoefte aan hun product kunnen voorzien. Blijkt het, dat de textielbranche niet aan alle aanvraag kan voldoen, dan zal ze bij de vaststelling van het volgen-

de productieplan met voorstellen komen, deze tak van bedrijf meer dan normaal uit te breiden. Zoo "groeit" het productieplan uit de praktijk van het leven. Is dit plan echter eenmaal vastgesteld, dan zullen de verschillende bedrijfsorganisaties zich ook binnen dit raam moeten bewegen en kunnen ze hun productiebudget niet overschrijden. Dat behoort tot de ALGEMEENE REGELS, waarnaar het bedrijfsleven verloopt.

In de Algemeen Maatschappelijke Boekhouding van het girokantoor, in deze verkleiningsspiegel van het bedrijfsleven, hebben we al direct een overzicht, of iedere branche zich binnen het productieplan houdt. Is ieder bedrijf afzonderlijk bij de giro aangesloten, dan valt ieder bedrijf afzonderlijk onder deze boekhoudkundige controle. Is de productiebranche als geheel aangesloten (bijvoorbeeld: de suikerindustrie als geheel) dan valt de boekhoudkundige controle van de afzonderlijke bedrijven binnen het raam van deze productiegemeenschap.

Op welke wijze controleert het bedrijfsleven nu ZICH ZELF? Het is de maatschappelijk gemiddelde productietijd, die dit doet. In hoofdstuk VIII gaven we een voorbeeld, hoe de maatschappelijk gemiddelde productietijd bepaald kan worden.

We hebben daar gezien, dat de bedrijven niet alle even productief zijn, maar dat het eene onder en het andere beneden het maatschappelijk gemiddelde komt. Blijkt in de productie, dat een bedrijf ver boven het gemiddelde komt met z'n productietijd, dan wijst de zakelijke productie zelf aan, dat een onderzoek naar de oorzaken noodzakelijk is.

Het is ook mogelijk, dat de maatschappelijke productietijd zelf fout berekend is. Was het te hoog, dan ontstaat in de boekhouding een grooter bedrag aan uren in de maatschappij "doorgegeven" dan in de vorm van p, g en a in het bedrijf werd opgenomen. Waar de in- en uitgaande stroom echter altijd gelijk moet zijn, geeft een dergelijke toestand dus een fout in de berekening weer. Het maatschappelijk gemiddelde kan ook te laag berekend zijn. In dat geval demonstreert zich dit in de boekhouding, doordat de binnenvloeiende stroom grooter is dan de uitvloeiende. Voor het bedrijf of de industrie-branche doet zich dat pijnlijk gevoelen, doordat de bedrijven zich niet kunnen reproduceeren. D.w.z. de productie komt tot stagnatie. Hieruit blijkt dus, dat de maatschappelijk gemiddelde productietijd een onverbiddelijke "controleur" is, die zich telkens doet gevoelen, als het bedrijfsleven hem gewild of ongewild komt doorbreken. Of zooals men ook kan zeggen: de productie wordt door de reproductie gecontroleerd. Het zijn de bewegingswetten van het bedrijfsleven. ZELF, die de controle oefenen en een inbreuk direct aangeven.

DE CONTROLE OP DE OPENBARE BEDRIJVEN biedt niet zooveel vormen van automatische controle, doordat het product "gratis" in het verbruik overgaat. Er is hier meestal geen maatschappelijk gemiddelde productietijd en in de bedrijfsboeken kan meestal niet verschijnen, hoeveel product is "doorgegeven".

Deze bedrijven werken volgens de formule $p + g + a = \text{"dienst"}$. Ook het reproductieproces treedt hier niet op als controleerende factor. Hier kan de maatschappelijke boekhouding alleen controleren, of de "dienst" zich b i n n e n h a a r p r o - d u c t i e b u d g e t blijft bewegen, dus of ze haar verbruik aan p , g en a niet overschrijdt. Of de "dienst" voldoende productief werkt, kan hier niet blijken. Daartoe moet men dus naar andere middelen grijpen. Bijvoorbeeld hoeveel arbeidsuren bij een K.M. tramverbruik worden besteed, of het vergelijken van de "kosten" van het onderwijs in de verschillende commune's per hoofd enz. Maar dergelijke soort van controle valt buiten de onderzoeken in dit geschrift.